

บทที่ 2

หลักตราสารเปลี่ยนมือและการห้ามโอนตัวเงิน

2.1 หลักตราสารเปลี่ยนมือ

การเป็นตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable Instrument) นั้นไม่ใช่รูปแบบหรือวิธีการทำตราสาร แต่เป็นการนำหนังสือตราสารมาใช้จนเป็นที่ยอมรับในทางการค้า ทั้งนี้เพราะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติทางการค้า (Mercantile Usage)¹

2.1.1 พัฒนาการของตราสารเปลี่ยนมือ

ในช่วงเริ่มแรกที่มีการใช้ตัวเงิน ยังไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีเพียงธรรมเนียมปฏิบัติของพ่อค้าและต่อมาก็พัฒนาเป็นจารีตประเพณีและกฎหมายลายลักษณ์อักษร

กฎหมายพ่อค้า (Law Merchant) เป็นจารีตประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้า หรือบางครั้งเรียกว่าปกติประเพณีทางการค้าในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้า และความสัมพันธ์ของพ่อค้าในเรื่องนั้น ๆ ที่เป็นที่ยอมรับกันในหมู่พ่อค้าซึ่งผูกพันให้พ่อค้าต้องปฏิบัติตาม แม้กฎหมายพ่อค้าจะไม่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรและไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ แต่เมื่อได้รับการปฏิบัติติดต่อกันเป็นเวลานานก็กลายเป็นจารีตประเพณี²

ในช่วงแรกที่มีการใช้ตัวเงินในทวีปยุโรป ตัวเงินยังไม่สามารถโอนกันได้ กล่าวคือผู้รับเงินไม่สามารถโอนตัวเงินต่อไปเพื่อชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ของตน หรือโอนเพื่อขายลด หรือเพื่อประการอื่น ๆ ได้³ ต่อมาเนื่องจากความจำเป็นในทางการค้าของพ่อค้าที่ต้องการให้ตัวเงินโอนเปลี่ยนมือกันได้เพื่อประโยชน์ในทางการค้า เช่น เพื่อให้เกิดสภาพคล่อง เพื่อสนับสนุนให้มีการค้า

¹ ไพฑูรย์ คงสมบุญ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2550), น. 14.

² เสาวนีย์ อัสวโรจน์, “การโอนสิทธิในตัวเงิน : ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และ พัฒนาการของกฎหมาย,” (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 95.

³ เฟิงอ๋าง, น. 100.

เงินตรา จึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างจารีตประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้าที่ใช้บังคับกับ กิจการทางการค้าโดยเฉพาะคือ ต้องการให้มีการโอนสิทธิตามตัวเงินกันได้ โดยมีการเขียนคำสั่งซึ่ง ให้ความหมายที่แสดงว่าสามารถโอนตราสารกันได้ เช่น จ่ายเงินตามคำสั่งของผู้รับเงินและมีการ ปฏิบัติโดยการสลักหลัง นอกจากนี้ยังมีการสร้างแนวความคิดทางกฎหมายในเรื่องตราสารเปลี่ยน มือขึ้นเพื่อใช้กับตัวเงิน โดยถือว่าตัวเงินเป็นตราสารเปลี่ยนมือ กล่าวคือ เป็นตราสารที่แสดงสิทธิ ต่าง ๆ รวมทั้งสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายของผู้ทรงสิทธิตามตราสารอย่างสมบูรณ์เต็มที่ในฐานะ เจ้าของกรรมสิทธิ์ และมีสิทธิที่จะโอนตราสารและสิทธิต่าง ๆ ในตราสารนั้นไปยังผู้รับโอน อันทำให้ ผู้รับโอนตราสารโดยสุจริตได้รับสิทธิในตราสารนั้นอย่างเจ้าของกรรมสิทธิ์ โดยปลอดจากข้อต่อสู้ ใด ๆ ของคู่สัญญาคนก่อนตามหลักผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน ซึ่งเป็นสิทธิที่เทียบเท่ากับการ ได้รับเงิน เช่น ธนบัตร⁴

ดังนั้นจะเห็นว่าแนวคิดเรื่องตราสารเปลี่ยนมือพัฒนามาจากจารีตประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของพ่อค้า ซึ่งได้ปฏิบัติต่อ ๆ กันมาและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปจนกลายเป็นกฎหมาย จารีตประเพณี เพื่อให้ตราสารดังกล่าวเกิดสภาพคล่องและเพื่อคุ้มครองผู้รับโอนตราสาร ได้มีการ สร้างแนวความคิดทางกฎหมายว่าตัวเงินเป็นตราสารเปลี่ยนมือที่สามารถโอนกันได้และผู้รับโอนที่ สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน ซึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองผู้รับโอนตัวเงินมากกว่าการคุ้มครองเจ้าของ ตัวเงินเดิมที่ต้องสูญเสียตัวเงินนั้นไปจากความครอบครอง หรือถูกหนี้ยึดตัวเงินไม่สามารถยกข้อ ต่อสู้ใด ๆ (เว้นแต่เป็นข้อต่อสู้ที่ปรากฏในตราสาร) ขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนที่สุจริตได้

2.1.2 ความหมายของตราสารเปลี่ยนมือ

คำว่า “ตราสาร” (Instrument) ที่มีปรากฏในกฎหมายว่าด้วยตราสารเปลี่ยนมือ (Law on Negotiable Instrument) หมายความว่า เอกสารที่สร้างขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรที่ใช้ เพื่อให้ความมุ่งหมายตามกฎหมายเฉพาะอย่างมีผลบังคับ ตราสารนี้ไม่ใช่เป็นหลักฐานแห่งสิทธิ เท่านั้น แต่ตัวตราสารนี้เองที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ ตราสารดังกล่าวจึงถูกเรียกเป็น “เอกสารสิทธิ” (Document of Title) และห้ามพิสูจน์แก้ไข หรือเพิ่มเติมข้อความในตราสารโดยพยานบุคคล⁵

⁴ เสาวนีย์ อัครโรจน์, *เพ็ญอ่าง*, น.101.

⁵ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, *อ่างแล้ว เริงอรรถที่ 1*, น.12.

คำว่า “เปลี่ยนมือ” (Negotiable) ใช้กับการโอนตราสารที่ก่อตั้งสิทธิหน้าที่โดยวิธีส่งมอบหรือสลักหลังและส่งมอบตราสาร โดยไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังคู่สัญญาฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบตามตราสารนั้น⁶

คำว่า “ตราสารเปลี่ยนมือ” (Negotiable Instrument) ไม่ปรากฏในบทบัญญัติมาตราใดของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในทางวิชาการได้มีการให้คำนิยามของตราสารเปลี่ยนมือไว้ เช่น

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์⁷ ได้ให้คำนิยาม “ตราสารเปลี่ยนมือ” ว่าเป็นเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ ซึ่งเพียงแต่ส่งมอบเอกสารให้แก่กันก็อาจโอนกรรมสิทธิ์แห่งเอกสารนั้น รวมทั้งหนี้ที่ปรากฏในเอกสารนั้นไปยังผู้อื่นได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งทำให้ผู้รับโอนมีสิทธิยึดถือเอกสารและบังคับตามหนี้นั้นโดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุบกพร่องในสิทธิของผู้โอน⁷

Black’s law Dictionary ให้ความหมาย “Negotiable Instrument” ว่า⁸
ตราสารเปลี่ยนมือ เป็นเอกสารซึ่ง

- (1) ลงลายมือชื่อโดยผู้ออกตราสารหรือผู้สั่งจ่าย
- (2) เป็นคำมั่นสัญญาหรือคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ใช้เงินตามจำนวนที่กำหนดไว้
- (3) ให้จ่ายเงินเมื่อทวงถามหรือในเวลาที่กำหนดไว้
- (4) โดยจ่ายเงินตามคำสั่งหรือแก่ผู้ถือ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable Instrument) หมายถึงเอกสารที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ สามารถโอนได้ด้วยวิธีการส่งมอบหรือสลักหลังและส่งมอบ ไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ และผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน

⁶ เฟิงอ๋าง, น.13.

⁷ จิตติ ติงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัดและตัวเงิน, พิมพ์ครั้งที่ 17 แก้ไขเพิ่มเติมโดยเสาวนีย์ อัสวโรจน์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น. 35.

⁸ A written instrument that (1) is signed by the maker or drawer, (2) includes an unconditional promise or order to pay a specified sum of money, (3) is payable on demand or at a definite time, and (4) is payable to order or to bearer.

2.1.3 ลักษณะของตราสารเปลี่ยนมือ

จากความหมายของตราสารเปลี่ยนมือที่กล่าวในข้างต้น อาจสรุปได้ว่าตราสารเปลี่ยนมือมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ⁹ คือ

1. โอนด้วยวิธีการส่งมอบ หรือการสลักหลังและส่งมอบ

ตราสารเปลี่ยนมือต้องโอนกันได้โดยง่ายและเป็นอิสระ กล่าวคือ สามารถโอนด้วยวิธีการส่งมอบ หรือสลักหลังและส่งมอบ

2. ไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้

การโอนตราสารเปลี่ยนมือไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ เพียงแค่ส่งมอบหรือสลักหลังและส่งมอบการโอนตราสารเปลี่ยนมือก็สมบูรณ์แล้ว

3. คู่คุ้มครองผู้รับโอนที่สุจริต

ตราสารเปลี่ยนมือเป็นตราสารที่สามารถโอนเปลี่ยนมือได้ง่าย เมื่อมีการโอนต่อไปหลาย ๆ ทอด อาจเกิดความบกพร่องในบางทอด เช่น ก. โอนตัวเงินให้ ข. โดยมูลหนี้ที่เป็นเหตุในการโอนตัวเป็นโมฆะ ต่อมา ข. ได้โอนตัวเงินนั้นต่อไปให้กับ ค. หาก ค. รับโอนตัวเงินมาโดยสุจริต ค. เป็นผู้ทรงและมีสิทธิในตัวเงินนั้น ตามหลักผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน

หลักผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอนเป็นหลักการที่คุ้มครองผู้รับโอน กล่าวคือ เพียงแต่รับโอนตราสารเปลี่ยนมือมาโดยสุจริตก็จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย โดยไม่ต้องพิจารณาถึงสิทธิของผู้โอนว่ามีข้อบกพร่องอย่างไร และผู้ที่ต้องรับผิดชอบตามตราสารเปลี่ยนมือนั้นไม่สามารถยกข้อต่อสู้ระหว่างตนกับคู่สัญญาคนก่อน ๆ ขึ้นต่อสู้ผู้ทรงตราสารได้ ซึ่งหลักดังกล่าวทำให้ผู้รับโอนเกิดความมั่นใจว่าตนมีสิทธิในตราสารเปลี่ยนมือนั้นอย่างบริบูรณ์ตามเนื้อความที่ปรากฏในตราสารนั้น โดยไม่ต้องสืบหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิทธิของผู้โอน เพราะการที่จะต้องสืบหาข้อเท็จจริงนั้นเป็นเรื่องยุ่งยากต้องใช้เวลาทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการใช้ตราสารนั้น

ตราสารอาจแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ ตามวิธีการและผลของการโอน¹⁰ คือ

1. Assignable ใช้กับการโอนสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ต้องมีการทำหลักฐานแห่งการโอน และต้องทำหนังสือบอกกล่าวการโอนไปยังคู่สัญญา

⁹ Dudley Richardson, Guide to Negotiable Instruments and The Bills of Exchange Acts, Fourth Edition (London: Butterworths, 1970), pp. 15-17.

¹⁰ ปราณี รุ่งอภิญา, "ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนเงินตามตัวเงิน," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 25.

ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบตามสัญญา ผลจากการโอนด้วยวิธีนี้ ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน การโอนด้วยวิธีนี้ เช่น การโอนสิทธิเรียกร้อง

2. Transferable คำว่า “Transferable” เป็นคำที่มีความหมายกว้าง มักใช้กับการโอนเอกสารสิทธิโดยทั่ว ๆ ไป สามารถโอนได้ด้วยการส่งมอบ หรือสลักหลังและส่งมอบ โดยไม่ต้องมีหนังสือบอกกล่าวไปยังคู่สัญญาฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ ผลของการโอนนั้นผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน การโอนด้วยวิธีนี้ เช่น การโอนใบตราส่ง

3. Negotiable ใช้กับการโอนตราสารที่เป็นการก่อตั้งสิทธิ หรือหน้าที่โดยวิธีการส่งมอบ หรือสลักหลังและส่งมอบ ไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังคู่สัญญาฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ ตราสาร ผู้รับโอนที่สุจริตและเสียค่าตอบแทนย่อมได้รับโอนสิทธิและหน้าที่โดยสมบูรณ์ กล่าวคือปลอดจากข้ออ้างที่ผูกพันผู้โอน (free from existing equities) หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน การโอนด้วยวิธีนี้ เช่น ตั๋วเงิน

การโอนตราสารในแต่ละประเภทข้างต้นนั้นมีวิธีการและผลที่แตกต่างกัน ซึ่งการโอนตามหลักตราสารเปลี่ยนมือ คือวิธี Negotiable อย่างไรก็ตามผู้เขียนบางท่านได้มีการเขียนถึงวิธีการโอนแบบ Negotiable โดยที่ต้องการหมายถึงเพียงการโอนในแบบ Transferable¹¹ เท่านั้น

วิธี Negotiable และ วิธี Transferable มีที่มาต่างกัน¹² ส่งผลให้วิธีการและผลของการโอนมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ Negotiable มาจากกฎหมายพ่อค้า¹³ ส่วนวิธี Transferable มีที่มาจากหลักคอมมอนลอว์¹⁴

¹¹ Dudley Richardson, *supra note 7*, pp. 24.

¹² Melville M. Bigelow, *The Law of Bills, Notes and Checks*, Third Edition, (Boston : Little, Brown and Company, 1928), pp. 32.

¹³ กฎหมายพ่อค้า (Law Merchant) เป็นจารีตประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้า ซึ่งเป็นที่ยอมรับในหมู่พ่อค้า แม้จะไม่ใช่กฎหมายลายลักษณ์อักษร และไม่ได้รับการยอมรับจากทางการ แต่ต่อมากฎหมายพ่อค้าก็ได้รับการปฏิบัติอย่างกว้างขวางและยาวนานจนกลายเป็นจารีตประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้าที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไป

¹⁴ หลักคอมมอนลอว์ เป็นหลักการที่เกิดขึ้นจากคำพิพากษาของศาล หลักการจากคำพิพากษาดังกล่าวจะเป็นบรรทัดฐานให้คดีอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังและมีข้อเท็จจริงในลักษณะเดียวกัน ต้องผูกพันตามคำพิพากษาบรรทัดฐานดังกล่าว

2.1.3.1 ลักษณะของตราสารเปลี่ยนมือที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายไทยไม่ได้บัญญัติหลักตราสารเปลี่ยนมือไว้โดยเฉพาะ แต่หากพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะพบว่าตัวเงินมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ กล่าวคือ

1. สามารถโอนได้โดยการส่งมอบหรือสลักหลังและส่งมอบ

ตัวเงินอาจแบ่งได้ 2 ชนิด คือ ตัวเงินชนิดระบุชื่อ และตัวเงินชนิดผู้ถือ

1.1 ตัวเงินชนิดระบุชื่อ คือ ตัวเงินซึ่งผู้ส่งจ่ายระบุชื่อผู้รับเงินไว้ชัดเจนในคำสั่งว่าให้จ่ายให้บุคคลใด เช่น “จ่ายให้ ก.” หรือ “จ่ายให้ ก. หรือตามคำสั่ง” โดยตัวเงินชนิดระบุชื่อ สามารถโอนได้ด้วยการสลักหลังและส่งมอบ ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 917 วรรคหนึ่ง

“อันตัวแลกเงินทุกฉบับ ถึงแม้ว่าจะมิใช่ส่งจ่ายเงินให้แก่บุคคลเพื่อเขาสั่งก็ตาม ท่านว่ายอมโอนให้กันได้ด้วยสลักหลังและส่งมอบ”

1.2 ตัวเงินชนิดผู้ถือ คือ ตัวเงินที่ผู้ส่งจ่ายระบุในตัวว่าให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ โดยไม่ได้ระบุชื่อผู้รับเงินไว้ หรืออาจมีการระบุชื่อผู้รับเงินและมีคำว่าผู้ถือรวมอยู่ด้วย เช่น “จ่ายให้ผู้ถือ” หรือ “จ่ายให้ ก. หรือผู้ถือ” โดยตัวเงินชนิดผู้ถือสามารถโอนได้ด้วยการส่งมอบ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 918

“ตัวแลกเงินอันสั่งให้ใช้เงินแก่ผู้ถือนั้น ท่านว่ายอมโอนไปเพียงด้วยส่งมอบให้กัน”

2. ไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้

ตัวเงินนั้นเพียงแต่โอนด้วยการส่งมอบในกรณีตัวผู้ถือ หรือสลักหลังและส่งมอบในกรณีตัวระบุชื่อการโอนก็สมบูรณ์โดยไม่ต้องมีการบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้

3. ผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน

กฎหมายตัวเงินมีลักษณะต่างจากกฎหมายอื่น กล่าวคือ แม้ผู้โอนไม่มีสิทธิหรือมีสิทธิในตัวเงินบกพร่อง หากผู้รับโอนรับโอนตัวเงินมาโดยสุจริตแล้ว ผู้รับโอนย่อมมีสิทธิดีกว่าผู้โอน ผู้รับโอนมีสิทธิบริบูรณ์ตามเนื้อความในตัวเงิน โดยบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองกับผู้รับโอนที่สุจริต ได้แก่ มาตรา 312, 313, 905 วรรคสอง วรรคสาม และมาตรา 916

มาตรา 312 วางหลักว่า การโอนสิทธิเรียกร้องในมูลหนี้อันพึงต้องชำระตามคำสั่ง ซึ่งรวมถึงตัวเงิน (ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน และเช็ค) ด้วย ลูกหนี้จะยกข้อต่อสู้ที่มีต่อเจ้าหนี้เดิมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้รับโอนโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่เป็นข้อต่อสู้ที่ปรากฏในตราสารหรือสืบจากลักษณะแห่งตราสารนั้น

ส่วนมาตรา 313 ก็ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 312 ไปใช้กับหนี้ซึ่งต้องชำระแก่ผู้ถือด้วย กล่าวคือ สามารถนำมาตรา 312 ไปใช้กับกรณีตัวเงินชนิดผู้ถือ ซึ่งได้แก่ ตัวแลกเงินชนิดผู้ถือ และเช็คชนิดผู้ถือ

มาตรา 905 วรรคสอง วรรคสาม วางหลักว่าบุคคลซึ่งได้รับตัวเงินมาโดยเป็นผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งอาจได้สิทธิมาโดยการสลักหลังที่ไม่ขาดสายในกรณีของตัวเงินชนิดระบุชื่อ หรือได้รับตัวนั้นมาโดยการส่งมอบสำหรับกรณีตัวเงินชนิดผู้ถือนั้นมีสิทธิที่จะยึดถือครอบครองตัวเงินนั้นไว้ เพราะตนเป็นผู้ทรง โดยบุคคลใดจะมาเรียกให้ส่งมอบตัวเงินไม่ได้แม้บุคคลนั้นจะเคยเป็นผู้ทรงมาก่อนแต่ต้องสูญเสียตัวนั้นไปจากความครอบครองเพราะเหตุใด ๆ ผู้ทรงจะต้องคืนตัวนั้นให้กับผู้ที่มาเรียกคืนก็เฉพาะเมื่อตนได้ตัวเงินนั้นมาด้วยความทุจริต คือรู้ข้อเท็จจริงว่าผู้ที่โอนตัวให้ตนนั้นไม่มีสิทธิในตัวนั้นก่อนหรือขณะที่รับโอนตัว หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง คือควรจะรู้ว่าผู้ที่โอนตัวให้ตนนั้นไม่มีสิทธิในตัวนั้น¹⁵

มาตรา 916 วางหลักว่าลูกหนี้ไม่สามารถยกข้อต่อสู้ที่อาศัยความเกี่ยวพันเฉพาะบุคคลระหว่างตนกับผู้ตนได้โอนตัวนั้นขึ้นต่อสู้ผู้ทรงได้ เว้นแต่ผู้ทรงได้รับตัวเงินมาโดยคบคิดกันฉ้อฉล

2.1.3.2 ลักษณะของตราสารเปลี่ยนมือที่ปรากฏใน Bills of Exchange Act 1882 ของอังกฤษ

Bills of Exchange Act 1882 ของอังกฤษ ไม่ได้กำหนดลักษณะตราสารเปลี่ยนมือไว้โดยเฉพาะ แต่ในตำรากฎหมายของอังกฤษได้อธิบาย “ตราสารเปลี่ยนมือ” (Negotiable Instrument) ว่า เป็นสิ่งที่แสดงถึงการกระทำที่สมบูรณ์และมีผลผูกพันทางกฎหมาย โดยโอนตราสารด้วยการส่งมอบ ซึ่งมีผลให้ความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในตราสารและสิทธิในทรัพย์สินที่ปรากฏตามตราสารโอนไปยังผู้รับโอนหากเป็นการโอนที่สุจริตและมีค่าตอบแทน โดยไม่ต้องพิจารณาถึงสิทธิของผู้โอน ไม่ต้องมีหลักฐานการโอน หรือการบอกกล่าวไปยังลูกหนี้¹⁶

¹⁵ เสาวนีย์ อัครโรจน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2548), น.73.

¹⁶ Dudley Richardson, *supra* note 9, pp.14-15.

ในทางปฏิบัติของศาลอังกฤษ การที่จะตัดสินว่าตราสารใดเป็นตราสารเปลี่ยนมือหรือไม่ ศาลได้กำหนดเงื่อนไขในทางปฏิบัติให้มีความชัดเจนมากขึ้น โดยมีการพิจารณาเพิ่มเติม¹⁷ ดังนี้

1. ตราสารที่แม้จะถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของตราสารเปลี่ยนมือ แต่หากมีข้อความบนตราสารนั่นเองที่มีผลทำลาย หรือปฏิเสธความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ ก็มีผลให้ตราสารนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ เช่น เช็ค แม้จะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ แต่หากมีการระบุข้อความว่า “not negotiable” ลงในเช็ค เช็คนั้นก็ไม่ถือเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

2. การตกลงโดยคู่สัญญาให้ตราสารใดมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับตราสารเปลี่ยนมือ ไม่มีผลให้ตราสารนั้นเป็นตราสารเปลี่ยนมือ เพราะการที่ตราสารใดจะเป็นตราสารเปลี่ยนมือนั้น ต้องเป็นผลมาจากการปฏิบัติในทางการค้า ซึ่งการพิจารณาว่าตราสารใดเป็นตราสารเปลี่ยนมือ ต้องปรากฏว่าตราสารนั้นต้องเป็นคำมั่นหรือหนี้ที่จะต้องชำระเป็นเงิน

3. ตราสารต้องอยู่ในสภาพที่สามารถโอนกันได้ เช่น ตราสารที่ระบุให้แก่ผู้ถือ หรือให้แก่บุคคลใดโดยเฉพาะเจาะจงหรือผู้ถือ

2.1.3.3 ลักษณะของตราสารเปลี่ยนมือที่ปรากฏใน Uniform Commercial Code (U.C.C) ของสหรัฐอเมริกา

Uniform Commercial Code ได้บัญญัติคำจำกัดความของตราสารเปลี่ยนมือไว้ใน มาตรา 3-104¹⁸ ซึ่งมีหลักว่า

¹⁷ Dudley Richardson, *supra* note 9, pp.18-19.

¹⁸ Section 3-104 “Negotiable Instrument (a) Except as provided in subsections (c) and (d), “negotiable instrument” means an unconditional promise or order to pay a fixed amount of money, with or without interest or other charges described in the promise or order, if it:

(1) is payable to bearer or to order at the time it is issued or first comes into possession of a holder;

(2) is payable on demand or at a definite time; and

(3) does not state any other undertaking or instruction by the person promising or ordering payment to do any act in addition to the payment of money,

“ตราสารเปลี่ยนมือ (a) เว้นแต่ที่บัญญัติไว้ในอนุมาตรา (c) และ (d) “ตราสารเปลี่ยนมือ” หมายถึง คำมั่นสัญญาหรือคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ใช้เงินจำนวนแน่นอนโดยมีหรือไม่มีดอกเบียหรือค่าใช้จ่ายอื่น ที่ระบุในคำมั่นสัญญาหรือคำสั่ง ถ้าตราสาร

(1) จ่ายเงินให้แก่ผู้ถือหรือตามคำสั่งทันทีที่ออกหรือทันทีที่อยู่ในความครอบครองของผู้ทรง

(2) จ่ายเงินเมื่อทวงถามหรือเมื่อถึงเวลาที่กำหนด และ

(3) มิได้ระบุให้กระทำการอื่นหรือคำแนะนำอื่นโดยบุคคลที่ให้คำมั่นสัญญาหรือสั่งให้จ่ายเงิน อันเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงิน แต่คำสัญญาหรือคำสั่งอาจระบุ (i) การกระทำหรืออนุญาตให้ยึดถือหรือคุ้มครองหลักประกันการชำระหนี้ (ii) การอนุญาตหรือให้อำนาจผู้ทรงที่จะยอมรับหรือ (iii) การยอมสละประโยชน์ในทางกฎหมายใดๆ ที่ประสงค์จะให้ประโยชน์หรือคุ้มครองลูกหนี้”

จากมาตรา 3-104 อาจสรุปลักษณะตราสารเปลี่ยนมือได้ 4 ประการ ดังนี้

1. ต้องเป็นคำมั่นสัญญาหรือคำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ใช้เงินจำนวนแน่นอนโดยมีหรือไม่มีดอกเบียหรือค่าใช้จ่ายอื่น

2. คำมั่นสัญญาหรือคำสั่งนั้นต้องสั่งจ่ายแก่ผู้ถือ หรือตามที่เขาสั่ง

3. คำมั่นสัญญาหรือคำสั่งนั้นต้องสั่งจ่ายเมื่อทวงถาม หรือเมื่อถึงเวลาที่กำหนด

4. คำมั่นสัญญาหรือคำสั่งนั้นต้องไม่มีเงื่อนไขในการจ่ายเงิน

ตราสารที่มีลักษณะกึ่งตราสารเปลี่ยนมือ (Quasi-negotiable Instruments) กล่าวคือ ตราสารที่มีลักษณะบางประการของตราสารเปลี่ยนมือ แต่เมื่อไม่มีองค์ประกอบของลักษณะตราสารเปลี่ยนมือครบทั้งสามประการข้างต้นก็ไม่ถือว่าเป็นตราสารเปลี่ยนมือ¹⁹ เช่น

- ใบหุ้น (Share Certificate) ไม่เป็นตราสารเปลี่ยนมือ เนื่องจากไม่สามารถโอนด้วยวิธีการส่งมอบ หรือสลักหลังและส่งมอบเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงต้องแสดงหลักฐานการเปลี่ยนแปลง

but the promise or order may contain (i) an undertaking or power to give, maintain, or protect collateral to secure payment, (ii) an authorization or power to the holder to confess judgment or realize on or dispose of collateral, or (iii) a waiver of the benefit of any law intended for the advantage or protection of an obligor.

¹⁹ *Ibid*, pp.27.

กรรมสิทธิ์ และจุดแจ้งการโอนไปยังทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทด้วย²⁰

- ใบตราส่ง (Bill of Lading) แม้สามารถโอนด้วยการส่งมอบ (กับการสลักหลัง) เหมือนตราสารเปลี่ยนมือ แต่ไม่ถือเป็นตราสารเปลี่ยนมือ เพราะวิธีการโอนใช้ในทางการค้าเพื่อส่งมอบสินค้าเท่านั้น และหากได้รับโอนใบตราส่งมาจากการลักทรัพย์ เจ้าของที่แท้จริงมีสิทธิในสินค้าตามใบตราส่งยิ่งกว่าผู้ที่รับโอน ตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน²¹

- ใบกำกับของ (Invoice of Goods) เป็นตราสารที่ผู้ขนส่งออกให้แก่ผู้ส่งของเพื่อแสดงรายการสำคัญที่เกี่ยวกับของนั้น ไม่เป็นตราสารเปลี่ยนมือเนื่องจากไม่สามารถโอนได้

- ใบรับของคลังสินค้า (Warehouse Receipt) เป็นตราสารที่นายคลังสินค้าออกให้แก่ผู้ฝากสินค้าโดยระบุรายการต่าง ๆ เกี่ยวกับการฝากสินค้าและสินค้าที่รับฝากตลอดจนค่าเก็บรักษาและอื่น ๆ และให้สิทธิผู้ฝากของที่จะสลักหลังโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าเหล่านั้นให้ผู้อื่นได้²² แต่ตราสารนี้ไม่ใช่ตราสารเปลี่ยนมือ เพราะผลของการโอนนั้นไม่ทำให้ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน

- ใบประทวนสินค้า (Warrant) เป็นตราสารที่นายคลังสินค้าออกให้แก่ผู้ฝากสินค้าในคลังสินค้าโดยระบุรายการต่าง ๆ เกี่ยวกับการฝากสินค้าและสินค้าที่รับฝากและอื่น ๆ ให้สิทธิผู้ฝากสินค้าสลักหลังจำหน่าย แต่การโอนตราสารนั้นไม่ทำให้ผู้รับโอนมีสิทธิดีกว่าผู้โอน²³ ตราสารนี้จึงไม่เป็นตราสารเปลี่ยนมือ

- เลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit) เป็นเอกสารที่ธนาคารในประเทศของผู้ซื้อสินค้าสั่งให้ธนาคารตัวแทนของตนในประเทศผู้ขายสินค้าให้จ่ายเงินให้แก่ผู้ขายสินค้า เมื่อผู้ขายสินค้านำสินค้าลงเรือเพื่อส่งให้ผู้ซื้อสินค้าซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคาร โดยผู้ซื้อสินค้าจะเป็นผู้ดำเนินการให้ธนาคารออกตราสารให้และส่งมอบให้แก่ผู้ขายสินค้า ผู้ขายสินค้าจะนำตราสารนี้ไปขึ้นเงินได้เมื่อส่งสินค้าลงเรือให้ผู้ซื้อแล้ว แต่เอกสารนี้ไม่สามารถโอนกันได้²⁴ จึงไม่ใช่ตราสารเปลี่ยนมือ

²⁰ Dudley Richardson, *Ibid*, pp.16-17.

²¹ *Ibid*, pp. 16-17.

²² เสาวนีย์ อัครโรจน์, *อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 15*, น.10.

²³ *เพ็งอ้าง*, น.10.

²⁴ เสาวนีย์ อัครโรจน์, *เพ็งอ้าง*, น.11.

2.1.4 ผลทางกฎหมายของตราสารเปลี่ยนมือ

ตราสารใดเป็นตราสารเปลี่ยนมือส่งผลให้ตราสารนั้นมีผลทางกฎหมาย ดังนี้

1. สามารถโอนได้ด้วยวิธีการส่งมอบในกรณีตราสารชนิดผู้ถือ หรือสลักหลังและส่งมอบในกรณีตราสารชนิดระบุชื่อ โดยไม่จำเป็นต้องมีการบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้

2. ผู้รับโอนตราสารได้สิทธิในตราสารโดยสมบูรณ์ กล่าวคือ ผู้รับโอนที่สุจริต²⁵ ซึ่งไม่รู้ถึงความบกพร่องแห่งสิทธิของผู้โอนย่อมได้รับไปซึ่งสิทธิโดยสมบูรณ์ ตามหลักผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน และผู้รับโอนสามารถฟ้องร้องตามสิทธิในตราสารได้ในนามของตนเอง

2.1.5 การสันนิษฐานตราสารเปลี่ยนมือ

นานาประเทศต่างยอมรับว่าตัวเงินเป็นตราสารเปลี่ยนมือ อย่างไรก็ตามสภาพการเป็นตราสารเปลี่ยนมือของตัวเงินอาจสิ้นสุดลงได้ หากตัวเงินนั้นไม่มีลักษณะตราสารเปลี่ยนมือครบทั้ง 3 ประการ โดยกฎหมายของประเทศต่าง ๆ อาจกำหนดเงื่อนไขที่ทำให้ตัวเงินสิ้นสุดลักษณะตราสารเปลี่ยนมือไว้แตกต่างกัน ในเรื่องนี้ผู้เขียนจึงศึกษาใน 2 กรณี คือ กรณีผู้ส่งจ่ายหรือผู้ออกตั๋วห้ามโอน และกรณีผู้สลักหลังห้ามโอนว่าจะมีผลให้ตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือหรือไม่ โดยจะพิจารณาทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยและกฎหมายต่างประเทศ ดังนี้

2.1.5.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติถึงเหตุที่ทำให้สันนิษฐานตราสารเปลี่ยนมือไว้โดยเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณากรณีมาตรา 917 วรรคสอง จะเห็นว่าเมื่อผู้ส่งจ่ายห้ามโอนทำให้ตัวเงินนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ เนื่องจากตัวเงินนั้นไม่สามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการส่งมอบหรือสลักหลังและส่งมอบ แต่สามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการและผลอย่างการโอนสามัญ กล่าวคือ การโอนต้องทำเป็นหนังสือระหว่างผู้โอนกับผู้รับโอน มิฉะนั้นการโอนไม่สมบูรณ์ และต้องมีการบอกกล่าวการโอนเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้ หรือให้ลูกหนี้ให้ความยินยอมเป็นหนังสือ

²⁵ ในกฎหมายของต่างประเทศ เช่น อังกฤษ ต้องเป็นการรับโอนมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนด้วยจึงจะได้รับความคุ้มครองตามหลักตราสารเปลี่ยนมือ

การโอนจึงจะใช้ยันลูกหนี้และบุคคลภายนอกได้ (มาตรา 306) และผลของการโอนนั้นเป็นไปตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน (มาตรา 308)

ส่วนกรณีผู้สละหลังห้ามโอน ตามมาตรา 923 นั้นการสละหลังห้ามโอนไม่ได้กระทบต่อลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ เนื่องจากตัวเงินที่มีการสละหลังห้ามโอนนั้น ตัวเงินยังสามารถโอนต่อไปได้ และผู้รับโอนที่สุจริตก็มีสิทธิดีกว่าผู้โอน เพียงแต่กฎหมายกำหนดผลเป็นพิเศษว่าผู้สละหลังที่ระบุข้อความห้ามโอนไม่ต้องรับผิดชอบผู้รับสละหลังในภายหลัง

ดังนั้นสรุปได้ว่าเฉพาะกรณีผู้ส่งจ่ายห้ามโอนเท่านั้นที่ทำให้ตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ ส่วนกรณีผู้สละหลังห้ามโอนนั้นไม่กระทบต่อลักษณะตราสารเปลี่ยนมือแต่อย่างใด

2.1.5.2 กฎหมายต่างประเทศ

(1) กฎหมายอังกฤษ

พระราชบัญญัติตัวเงิน ค.ศ. 1882 ไม่ได้กำหนดเหตุที่ทำให้ตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือไว้อย่างชัดเจน แต่มาตรา 8 (1) ได้กำหนดกรณีผู้ส่งจ่ายห้ามโอนว่ามีผลทำให้ตัวเงินนั้นไม่สามารถโอนต่อไปได้ แสดงให้เห็นว่าตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือเมื่อผู้ส่งจ่ายได้แสดงเจตนาห้ามโอนไว้ในตัวเงิน

ส่วนกรณีผู้สละหลังห้ามโอน ตามมาตรา 35 กฎหมายกำหนดว่าเมื่อผู้สละหลังห้ามโอน ตัวเงินนั้นไม่สามารถโอนต่อไปได้ หรือแม้จะมีการอนุญาตให้โอนต่อไปได้ ผู้รับโอนก็ไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน เช่นนี้จะเห็นได้ว่าตัวเงินนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ

ดังนั้นทั้งกรณีผู้ส่งจ่ายหรือผู้ออกตัว และกรณีผู้สละหลังห้ามโอนตัวเงินส่งผลให้ตัวเงินนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติตัวเงินของอังกฤษกำหนดให้คำสั่งห้ามโอนของผู้ส่งจ่ายหรือผู้ออกตัว และผู้สละหลังมีผลตามเจตนารมณ์ของผู้ห้ามโอนอย่างเคร่งครัด

(2) กฎหมายสหรัฐ

กฎหมายพาณิชย์ของสหรัฐอเมริกา (Uniform Commercial Code 1990 : U.C.C) กำหนดกรณีผู้ส่งจ่ายห้ามโอนตัวเงินไว้ในมาตรา 3-104 (d) ซึ่งในกรณีผู้ส่งจ่ายห้ามโอนตัวแลกเงินและผู้ออกตัวห้ามโอนตัวสัญญาใช้เงินนั้น กฎหมายกำหนดให้ตราสารดังกล่าวสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ ส่วนกรณีเช็คนั้นแม้ผู้ส่งจ่ายจะเขียนห้ามโอนไว้ก็ไม่กระทบต่อลักษณะตราสารเปลี่ยนมือของเช็ค

กรณีผู้สลักหลังห้ามโอน ตามมาตรา 3-206 (a) กำหนดให้การสลักหลังห้ามโอนไม่ทำให้สภาพแห่งการโอนหรือการเปลี่ยนมือได้ของตัวนั้นสิ้นสุดลง ตัวเงินยังคงมีลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ

ดังนั้นเฉพาะกรณีผู้ส่งจ่ายตัวแลกเงินหรือผู้ออกตัวสัญญาใช้เงินห้ามโอนเท่านั้นที่มีผลให้ตัวเงินลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ ส่วนกรณีผู้ส่งจ่ายห้ามโอนเข็คนั้นไม่กระทบต่อลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ และกรณีผู้สลักหลังห้ามโอนตัวเงินทั้งสามประเภทก็ไม่มีผลให้ตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือแต่อย่างใด

(3) กฎหมายเอกรูป (Uniform Law)

(3.1) อนุสัญญาเฮก

อนุสัญญาว่าด้วยการรวมกฎหมายตัวแลกเงินและตัวสัญญาใช้เงิน ค.ศ. 1912 (Convention on the Unification on the Law Relating to Bills of Exchange and Promissory Notes, 1912) กำหนดกรณีผู้ออกตัวหรือผู้ส่งจ่ายห้ามโอนไว้ในมาตรา 10 วรรคสอง ซึ่งมีหลักการเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ เมื่อผู้ออกตัวหรือผู้ส่งจ่ายห้ามโอน ตัวนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ ไม่สามารถโอนได้ด้วยวิธีการของตัวเงิน แต่สามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการและผลของการสามัญ คือ การโอนต้องมีการทำเป็นหนังสือและต้องบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ ผลของการโอนนั้นผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน

กรณีผู้สลักหลังห้ามโอน ตามมาตรา 14 เมื่อผู้สลักหลังห้ามโอน กฎหมายกำหนดผลเพียงว่าผู้สลักหลังไม่ผูกพันที่จะประกันต่อผู้รับสลักหลังในภายหลังว่าจะมีการรับรองและการใช้เงินตามตัว เท่ากับว่าตัวเงินนั้นยังสามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการของตัวเงิน และผู้รับโอนที่สุจริตก็มีสิทธิดีกว่าผู้โอน เพียงแต่ผู้สลักหลังที่ระบุข้อความห้ามโอนจะไม่รับผิดชอบต่อผู้รับสลักหลังในภายหลังเท่านั้น

ดังนั้นเฉพาะกรณีผู้ส่งจ่ายตัวแลกเงินหรือผู้ออกตัวสัญญาใช้เงินมีคำสั่งห้ามโอนเท่านั้นที่ทำให้ตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ แต่กรณีผู้สลักหลังห้ามโอนนั้นไม่ทำให้ตัวนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือแต่อย่างใด

(3.2) อนุสัญญาเจนีวา

อนุสัญญาเจนีวาที่เกี่ยวกับกฎหมายเอกรูปสำหรับตัวแลกเงินและตัวสัญญาใช้เงิน ค.ศ. 1930 (Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes 1930) กำหนดกรณีผู้ส่งจ่ายหรือผู้ออกตัวห้ามโอนตัวแลกเงินหรือตัวสัญญาใช้เงินไว้ในมาตรา 11 วรรคสอง และอนุสัญญาเจนีวาที่เกี่ยวกับกฎหมายเอกรูปสำหรับเช็ค ค.ศ. 1931 (Convention Providing a Uniform Law for Cheques 1931) กำหนดกรณีผู้ส่งจ่ายห้ามโอนเช็ค

ไว้ใน มาตรา 14 วรรคสอง ซึ่งมีหลักการเหมือนกัน กล่าวคือ เมื่อผู้สั่งจ่ายหรือผู้ออกตั๋วระบุข้อความห้ามโอนลงในตั๋ว ส่งผลให้ตัวนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ ไม่สามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการของตั๋วเงิน แต่ต้องใช้วิธีการและผลของการโอนสามัญ กล่าวคือ การโอนต้องมีการทำเป็นหนังสือและต้องบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ และผลของการโอนนั้นผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน

ส่วนกรณีผู้สลักหลังห้ามโอนตั๋วแลกเงินหรือตั๋วสัญญาใช้เงิน กำหนดไว้ในมาตรา 15 และกรณีผู้สลักหลังห้ามโอนเช็คกำหนดไว้ในมาตรา 18 ซึ่งมีหลักเหมือนกัน กล่าวคือ การสลักหลังห้ามโอนไม่กระทบต่อลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ แต่หากมีการฝ่าฝืนคำสั่งห้ามโอน ผู้สลักหลังที่ระบุข้อความห้ามโอนไม่รับประกันต่อผู้รับสลักหลังในภายหลังว่าจะมีการรับรอง และการใช้เงินตามตั๋วเงิน

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่ากรณีผู้สั่งจ่ายหรือผู้ออกตั๋วห้ามโอนทั้งกรณีตั๋วแลกเงินตั๋วสัญญาใช้เงินและเช็คส่งผลให้ตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ ส่วนกรณีผู้สลักหลังห้ามโอนนั้นไม่กระทบต่อลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ เพียงแต่กฎหมายกำหนดผลไว้เป็นพิเศษว่าผู้สลักหลังที่ระบุข้อความห้ามโอนไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้รับสลักหลังในภายหลังเท่านั้น

(3.3) อนุสัญญาเวียนนา

อนุสัญญาว่าด้วยตั๋วแลกเงินระหว่างประเทศ และตั๋วสัญญาใช้เงินระหว่างประเทศ (UNCITRAL Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes, 1988) ตามมาตรา 17 ข้อ 1 เมื่อผู้สั่งจ่ายห้ามโอนส่งผลให้ตัวเงินนั้นไม่สามารถโอนต่อไปได้ หากมีการสลักหลังโอนต่อไปก็ถือว่าเป็นการโอนเพื่อเรียกเก็บ ซึ่งผลของการโอนเพื่อเรียกเก็บนั้น ผู้ทรงตัวมีอำนาจเพียงปฏิบัติการใด ๆ ให้มีการใช้เงินตามตัวเท่านั้นแต่ไม่สามารถโอนกรรมสิทธิ์ในตัวต่อไปได้ หากมีการโอนต่อไป ก็ถือว่าเป็นการโอนเพื่อเรียกเก็บ ส่งผลให้ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน จึงกล่าวได้ว่าการห้ามโอนดังกล่าวส่งผลให้ตัวเงินนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ

กรณีผู้สลักหลังห้ามโอน ตามมาตรา 17 ข้อ 2 มีการบัญญัติเหมือนกับกรณีผู้สั่งจ่ายห้ามโอน กล่าวคือ เมื่อผู้สลักหลังห้ามโอนตัวไม่สามารถโอนต่อไปได้ ส่วนการสลักหลังโอนต่อไปนั้นถือว่าเป็นการโอนเพื่อเรียกเก็บ ซึ่งผู้ทรงคงมีสิทธิเพิกถอนการเพื่อให้มีการใช้เงินตามตัวแต่ไม่อยู่ในฐานะผู้ทรงที่จะมีสิทธิในการโอนกรรมสิทธิ์ในตัวนั้นต่อไปได้ หากมีการโอนต่อไป ก็ถือว่าเป็นการโอนเพื่อเรียกเก็บ ส่งผลให้ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน การห้ามโอนของผู้สลักหลังจึงทำให้ตัวนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ

ดังนั้นสรุปได้ว่าทั้งกรณีผู้ส่งจ่ายตัวแลกเงินระหว่างประเทศหรือผู้ออกตัวสัญญาใช้เงินระหว่างประเทศห้ามโอน และกรณีผู้สลักหลังห้ามโอนส่งผลให้ตัวนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ อย่างไรก็ตามกฎหมายประนีประนอมให้การฝ่าฝืนคำสั่งห้ามโอนมีผลเป็นการโอนเพื่อเรียกเก็บ

2.1.6 เปรียบเทียบการโอนตามหลักตราสารเปลี่ยนมือ กับการโอนสิทธิเรียกร้อง

การโอนสิทธิตามหลักตราสารเปลี่ยนมือ กับการโอนสิทธิเรียกร้อง (การโอนสามัญ) มีพัฒนาการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การโอนสิทธิเรียกร้องเป็นหลักกฎหมายแพ่ง ส่วนหลักตราสารเปลี่ยนมือ เป็นหลักกฎหมายพาณิชย์ที่มีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของพ่อค้า โดยได้มีการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับตราสารเปลี่ยนมือขึ้นเพื่อใช้กับตัวเงินเป็นสำคัญ²⁶ เพื่อให้สามารถโอนกันได้โดยสะดวก และมีผลให้ผู้รับโอนที่สุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน การโอนสิทธิตามหลักตราสารเปลี่ยนมือจึงแตกต่างจากการโอนสิทธิเรียกร้องทั้งในเรื่องวิธีการและผลของการโอน ดังนี้

2.1.6.1 วิธีการโอน

วิธีการโอนสิทธิเรียกร้องต้องทำเป็นหนังสือระหว่างผู้โอนและผู้รับโอน มิฉะนั้นการโอนไม่สมบูรณ์ และต้องมีการบอกกล่าวการโอนเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้ หรือให้ลูกหนี้ให้ความยินยอมเป็นหนังสือการโอนจึงจะใช้ยันลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกได้²⁷ ทั้งนี้เพราะลักษณะของการโอนสิทธิเรียกร้อง ผู้รับโอนรับโอนไปซึ่งสิทธิของผู้โอน และเป็นการใช้สิทธินั้นโดยอาศัยสิทธิของผู้โอนจึงต้องมีการบอกกล่าวการโอนให้ลูกหนี้ทราบ

ส่วนวิธีการโอนสิทธิตามหลักตราสารเปลี่ยนมือทำได้โดยการส่งมอบใบกรณีตัวผู้ถือหรือสลักหลังและส่งมอบใบกรณีตัวระบุชื่อ โดยไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ ดังเช่นกรณี

²⁶ วรวงศ์นา เคหะนาค, "ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความสามารถของคู่สัญญาในตัวเงิน," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น.11.

²⁷ มาตรา 306 "การโอนหนี้อื่นจะพึงต้องชำระแก่เจ้าหนี้คนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าไม่สมบูรณ์ อนึ่งการโอนหนี้นั้นท่านว่าจะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้ หรือบุคคลภายนอกได้แต่เมื่อได้มีบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ หรือลูกหนี้จะได้ยินยอมด้วยในการโอนนั้น คำบอกกล่าวหรือความยินยอมเช่นว่านี้ท่านว่าต้องทำเป็นหนังสือ"

การโอนสิทธิเรียกร้อง ทั้งนี้เนื่องจากในกรณีที่เป็นการตราสารชนิดจ่ายเงินให้กับผู้ถือ บุคคลใดที่ครอบครองตราสารย่อมเป็นผู้ทรงตราสาร และกรณีที่ให้มีการจ่ายเงินตามคำสั่งของผู้รับเงินซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกระบุชื่อโดยเจาะจงไม่ใช่เป็นแต่ผู้ครอบครองตราสารเท่านั้น และหากมีการโอนตราสารต่อ ๆ ไป ต้องมีหลักฐานการได้รับตราสารจากผู้รับตราสารคนแรกที่มีชื่อปรากฏอยู่ในตราสาร กล่าวคือ มีการสลักหลังไม่ขาดสาย เช่นนี้ผู้ที่ได้รับการสลักหลังจึงเป็นผู้ทรง ผู้ทรงมีสิทธิในตราสารโดยอาศัยสิทธิของตนเอง ซึ่งเป็นสิทธิที่ปรากฏอยู่บนตัวตราสารนั่นเอง มิได้อาศัยสิทธิของผู้โอนแต่อย่างใด

2.1.6.2 ผลของการโอน

ผลของการโอนสิทธิเรียกร้องผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน²⁸ กล่าวคือ ผู้โอนมีสิทธิเพียงใด ผู้รับโอนก็มีสิทธิเพียงนั้น หากผู้โอนไม่มีสิทธิในหน้าที่โอน หรือมีสิทธิบกพร่อง ผู้รับโอนแม้รับโอนมาโดยสุจริตก็ต้องรับเอาความบกพร่องแห่งสิทธิของผู้โอนมาด้วย แต่ผลของการโอนตามหลักตราสารเปลี่ยนมือ หากผู้รับโอนรับโอนมาโดยสุจริตย่อมมีสิทธิดีกว่าผู้โอน²⁹ กล่าวคือ แม้ผู้โอนไม่มีสิทธิตามตัวเงิน หรือมีสิทธิบกพร่องโดยที่ผู้รับโอนไม่รู้ข้อเท็จจริงดังกล่าว ผู้รับโอนซึ่งรับโอนตัวเงินมาโดยสุจริตก็มีสิทธิในตัวเงินดีกว่าผู้โอน ลูกหนี้ตามตราสารไม่สามารถยกข้อต่อสู้ที่ตนมีอยู่ต่อผู้โอนขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนได้ เว้นแต่เป็นข้อต่อสู้ที่แท้จริง เช่น ข้อต่อสู้ที่ปรากฏบนตราสารนั้น ทั้งนี้เพราะการโอนตราสารเปลี่ยนมือเป็นการโอนสิทธิตามตราสาร โดยตราสารเหล่านั้นระบุถึงสิทธิของผู้ทรงตราสารไว้ และเนื่องจากตราสารเปลี่ยนมือโอนเปลี่ยนมือได้และใช้ในทางการค้า การที่ผู้รับโอนจะสืบหาข้อเท็จจริงว่าผู้โอนตราสารมีสิทธิสมบูรณ์หรือไม่ ก็อาจทำให้เสียเวลาและ

²⁸ มาตรา 308 ถ้าลูกหนี้ได้ให้ความยินยอมดังกล่าวมาในมาตรา 306 โดยมีได้ขีดเขียน ท่านว่าจะยกข้อต่อสู้ที่มีต่อผู้โอนขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนนั้นหาได้ไม่

ถ้าลูกหนี้เป็นแต่ได้รับคำบอกกล่าวการโอน ท่านว่าลูกหนี้มีข้อต่อสู้ผู้โอนก่อนเวลาที่ได้รับคำบอกกล่าวฉนั้นใด ก็จะไม่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้แก่ผู้รับโอนได้ฉนั้นนั้น

²⁹ มาตรา 916 บุคคลทั้งหลายผู้ถูกฟ้องในมูลตัวแลกเงินหาอาจจะต่อสู้ผู้ทรงด้วยข้อต่อสู้อันอาศัยความเกี่ยวพันกันเฉพาะบุคคลระหว่างตนกับผู้สั่งจ่ายหรือกับผู้ทรงคนก่อน ๆ นั้นได้ไม่ เว้นแต่การโอนจะได้มีขึ้นด้วยคบคิดกันฉนั้น

ไม่เหมาะสมกับสภาพการเป็นตราสารเปลี่ยนมือ และไม่เป็นการคุ้มครองผู้รับโอนและการค้าอันจะ ทำให้ไม่มีสภาพคล่องสำหรับตราสารและผู้ทรงตราสาร³⁰

2.2 การห้ามโอนตัวเงิน

ตัวเงินเป็นตราสารเปลี่ยนมือสามารถโอนต่อไปได้เป็นทอด ๆ จนกว่าตัวจะหยุด หมุนเวียนเปลี่ยนมือตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ ตัวเงิน ได้บัญญัติการห้ามโอนตัวเงินไว้ 3 กรณี ดังนี้

2.2.1 ผู้สั่งจ่ายห้ามเปลี่ยนมือ ตามมาตรา 917

มาตรา 917 วรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อผู้สั่งจ่ายเขียนลงในด้านหน้าแห่งตัวแลกเงิน ว่า “เปลี่ยนมือไม่ได้” ดังนี้ก็ดี หรือเขียนคำอื่นอันได้ความเป็นทำนองเช่นเดียวกันนั้นก็ดี ท่านว่า ตัวเงินนั้นย่อมจะโอนให้กันได้แต่โดยรูปการและด้วยผลของการโอนสามัญ”

การที่ผู้สั่งจ่ายระบุข้อความห้ามเปลี่ยนมือ ก็เพราะประสงค์ให้ตัวนั้นหยุดอยู่กับ ผู้รับเงิน เนื่องจากหากปล่อยให้ผู้รับเงินโอนตัวนั้นต่อไป ผู้รับโอนตัวมาโดยสุจริตย่อมได้รับความ คุ้มครองตามมาตรา 916 ทำให้ผู้สั่งจ่ายไม่สามารถยกข้อต่อสู้ระหว่างตนกับผู้รับเงินขึ้นต่อสู้ ผู้รับโอนได้

2.2.1.1 ผู้มีสิทธิห้ามโอน

ผู้มีสิทธิระบุข้อความห้ามเปลี่ยนมือตามความในมาตรา 917 ได้แก่ ผู้สั่งจ่าย ตัวแลกเงิน (มาตรา 917) ผู้ออกตัวสัญญาใช้เงิน (มาตรา 917 ประกอบมาตรา 985) และผู้สั่งจ่าย เช็ค (มาตรา 917 ประกอบมาตรา 989)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3292/2536 บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ บ. ออกตัวสัญญา ใช้เงินชนิดเปลี่ยนมือไม่ได้ให้แก่บริษัท ส. จำเลยลงชื่อเป็นผู้ออกตัวสัญญาใช้เงินนั้น ต่อมาบริษัท ส. ทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องตามตัวสัญญาใช้เงินให้แก่โจทก์โดยได้รับความยินยอมเป็นหนังสือ จากผู้ออกตัวแล้วเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องครบถ้วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา

³⁰ เสาวนีย์ อิศโรโรจน์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 15, น. 103.

306 วรรคหนึ่ง มาตรา 917 วรรคสอง ประกอบมาตรา 985 วรรคหนึ่ง โจทก์จึงเป็นผู้รับโอนโดยชอบ ด้วยกฎหมายจำเลยซึ่งเป็นผู้รับอวัลต์ตัวจึงต้องรับผิดชอบต่อโจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1162/2533 เช็คที่ขีดฆ่าคำว่า "หรือผู้ถือ" ออก และด้านหน้า บนซ้ายของเช็คมีตราประทับเป็นอักษรภาษาอังกฤษว่า "เอซีเปย์โอนลี่"(A/C PAYEE ONLY) เป็น เช็คเปลี่ยนมือไม่ได้ ผู้รับเงินจะต้องนำเข้าบัญชีของตน หากจะโอนให้ผู้อื่นได้ก็แต่โดยรูปการและ ด้วยผลของการโอนสามัญ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 306 วรรคหนึ่ง ดังที่ มาตรา 917 วรรคสอง ประกอบมาตรา 989 บัญญัติไว้

2.2.1.2 ข้อความห้ามโอน

มาตรา 917 กำหนดให้ผู้ส่งจ่ายเขียนข้อความ "เปลี่ยนมือไม่ได้" หรือข้อความอื่นอัน ได้ความทำนองเดียวกันไว้ด้านหน้าตัวเท่านั้น หากเขียนข้อความด้านหลังตัวก็ไม่มีผลเป็นการห้าม โอน และถือได้ว่าข้อความนั้นไม่มีผลอย่างใดแก่ตัวเงิน (มาตรา 899) ซึ่งข้อความที่มีความหมาย ทำนองเดียวกับ "เปลี่ยนมือไม่ได้" เช่น โอนให้นาย ก. เท่านั้น, ห้ามเปลี่ยนมือ (Not Negotiable) ห้ามโอน (Not Transferable), A/C Payee Only (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1162/2533) เป็นต้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4975/2533 เช็คที่จำเลยที่ 4 ส่งจ่ายระบุชื่อ จ่ายให้แก่บริษัท จำเลยที่ 1 โดยขีดฆ่าคำว่า "หรือผู้ถือ" ออก และขีดคร่อมระบุไว้กลางเส้นขนานที่ขีดคร่อมว่า "เฉพาะ" คำว่า "เฉพาะ" ยังถือไม่ได้ว่าเป็นคำอื่นอันได้ความทำนองเดียวกับคำว่า "เปลี่ยนมือไม่ได้" ตามความในป.พ.พ. มาตรา 917 วรรคสอง เช็คดังกล่าวจึงเป็นเช็คที่โอนเปลี่ยนมือกันได้ตาม ความใน ป.พ.พ. มาตรา 917 วรรคหนึ่ง

2.2.1.3 ชนิดของตัวเงินที่สามารถห้ามโอนได้

กรณีตัวเงินชนิดผู้ถือหากผู้ส่งจ่ายมีการห้ามเปลี่ยนมือ ผู้จ่ายไม่อาจทราบได้ว่าผู้ที่ นำตัวมารับเงินนั้นเป็นผู้ที่ได้รับตัวมาเป็นคนแรก(ผู้รับเงิน) หรือรับโอนมา เพราะตัวผู้ถือ นั้น ผู้ส่งจ่ายไม่จำเป็นต้องระบุชื่อผู้รับเงินและตัวสามารถโอนได้ด้วยการส่งมอบ ตามมาตรา 918 ดังนั้น การห้ามเปลี่ยนมือตามมาตรา 917 นั้น จึงใช้สำหรับกรณีตัวระบุชื่อเท่านั้น อย่างไรก็ตามยังมี นักกฎหมายที่เห็นไม่ตรงกัน โดยเห็นว่าตัวผู้ถือสามารถห้ามเปลี่ยนมือได้ตามความในมาตรา 917

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2055/2536 เช็คพิพาทจำเลยที่ 1 สั่งธนาคารคือจำเลยที่ 4 ให้จ่ายเงินแก่จำเลยที่ 2 หรือผู้ถือ โดยจำเลยที่ 1 ได้ขีดคร่อมและพิมพ์ข้อความว่า A/C PAYEE

ONLY อันได้ความเป็นทำนองเดียวกับเปลี่ยนมือไม่ได้ลงไว้ที่ด้านหน้าเช็ค แม้จำเลยที่ 1 ไม่ได้ขีดฆ่าคำว่า หรือผู้ถือออก จำเลยที่ 2 ซึ่งมีชื่อเป็นผู้รับเงินหรือผู้ทรงก็จะต้องผูกพันตามข้อกำหนดของจำเลยที่ 1 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 917วรรคสอง ประกอบด้วยมาตรา 989 จำเลยที่ 2 จะโอนเช็คพิพาทให้โจทก์ด้วยการสลักหลังและส่งมอบในฐานะเป็นผู้รับเงินหรือโอนโดยการส่งมอบในฐานะผู้ถือไม่ได้เพราะมาตรา 917 วรรคสอง บัญญัติให้โอนกันได้แต่โดยรูปการและด้วยผลของการโอนสามัญเพียงวิธีเดียว เมื่อการโอนไม่สมบูรณ์โจทก์จึงไม่ใช่ผู้ทรงเช็คพิพาทโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาแก่จำเลยที่ 1 ผู้ส่งจ่าย โจทก์จึงฟ้องจำเลยที่ 1 ให้รับผิดชอบชำระเงินตามเช็คพิพาทไม่ได้

จากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น เชคมิได้มีการขีดฆ่าคำว่าหรือผู้ถือออก เช็คฉบับดังกล่าวจึงเป็นเช็คผู้ถือ และจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ส่งจ่ายเช็คได้ขีดคร่อมและพิมพ์ข้อความว่า “A/C PAYEE ONLY” อันได้ความเป็นทำนองเดียวกับเปลี่ยนมือไม่ได้ลงไว้ที่ด้านหน้าเช็ค ซึ่งศาลฎีกาเห็นว่าเป็นกรณีมีผลตามมาตรา 917 วรรคสอง ประกอบกับมาตรา 989 อย่างไรก็ตามเช็คฉบับดังกล่าวมีการระบุชื่อผู้รับเงินไว้ด้วย จึงอาจเป็นกรณีที่ศาลพิจารณาว่าผู้จ่ายสามารถจะรู้ได้ว่าผู้ที่นำตัวมารับเงินนั้น เป็นผู้ที่ได้รับตัวมาเป็นคนแรก (ผู้รับเงิน) หรือรับโอนมา

ในเรื่องนี้ท่านอาจารย์จิตติ ดิงศภักดิ์ ได้ให้ความเห็นว่า เช็คส่งจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินหรือผู้ถือซึ่งไม่ได้ขีดฆ่าคำว่าหรือผู้ถือออก ถ้ามีข้อความระบุว่าให้จ่ายเงินแก่ผู้รับเงินเท่านั้นก็หมายความว่าเช็คระบุชื่อซึ่งห้ามโอนไม่ถือว่าเป็นตัวผู้ถือ แต่ว่าฎีกาฉบับนี้ก็ไม่ได้วินิจฉัยประเด็นนี้โดยตรงเป็นเพียงตอบคำถามว่าเป็นผู้ทรงหรือไม่เท่านั้น³¹

ผู้เขียนเห็นว่า มาตรา 917 ใช้สำหรับกรณีตัวระบุชื่อเท่านั้น เนื่องจากหากพิจารณา มาตรา 917 จะพบว่า ในวรรคหนึ่งเป็นเรื่องการโอนตัวระบุชื่อ วรรคสองเป็นเรื่องห้ามเปลี่ยนมือ ส่วนวรรคสามเป็นเรื่องการสลักหลังโอนตัวระบุชื่อต่อไป ส่วนมาตรา 918 เป็นเรื่องการโอนตัวผู้ถือ ดังนั้นเมื่อการห้ามเปลี่ยนมือนั้นบัญญัติรวมไว้ในมาตรา 917 ก็น่าจะเป็นกรณีที่กฎหมายมุ่งหมายถึงกรณีการห้ามเปลี่ยนมือตัวระบุชื่อเท่านั้น ประกอบกับตัวผู้ถือนั้นผู้ส่งจ่ายไม่จำเป็นต้องระบุชื่อผู้รับเงิน โดยอาจส่งจ่ายเงินให้กับผู้ถือได้ และตัวเงินชนิดผู้ถือสามารถโอนได้ด้วยการส่งมอบโดยสภาพจึงไม่อาจทราบได้ว่าผู้ที่นำตัวมายื่นให้ผู้จ่ายใช้เงินนั้นเป็นผู้รับตัวมาคนแรก (ผู้รับเงิน) หรือเป็นผู้ที่รับโอนตัวมา

³¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ประทีป เฉลิมภักทรกุล, คำอธิบายตัวเงิน บัญชีเดินสะพัด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2551), น. 145.

2.2.1.4 ผลของการห้ามโอน

ผู้ส่งจ่ายเขียนข้อความห้ามเปลี่ยนมือลงในด้านหน้าของตัวเงินส่งผลให้ตัวเงินฉบับนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ ไม่สามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการของตัวเงิน แต่สามารถโอนได้ด้วยวิธีการและผลของการโอนสามัญ ซึ่งการโอนสามัญ ก็คือการโอนสิทธิเรียกร้อง ตามมาตรา 306 กล่าวคือ การโอนต้องทำเป็นหนังสือระหว่างผู้โอนและผู้รับโอน มิฉะนั้นการโอนไม่สมบูรณ์ (พร้อมกันนี้ผู้โอนต้องส่งตัวเงินให้กับผู้รับโอนด้วย) และต้องมีการบอกกล่าวการโอนเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้ หรือให้ลูกหนี้ให้ความยินยอมเป็นหนังสือ การโอนจึงจะใช้ย่นลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกได้³²

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1162/2533 เช็คที่ขีดฆ่าคำว่า "หรือผู้ถือ" ออก และด้านหน้าบนซ้ายของเช็คมีตราประทับเป็นอักษรภาษาอังกฤษว่า "เอซีเปย์โอนลี่"(A/C PAYEE ONLY) เป็นเช็คเปลี่ยนมือไม่ได้ ผู้รับเงินจะต้องนำเข้าบัญชีของตน หากจะโอนให้ผู้อื่นได้ก็แต่โดยรูปการและด้วยผลของการโอนสามัญ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 306 วรรคหนึ่ง ดังที่มาตรา 917 วรรคสอง ประกอบมาตรา 989 บัญญัติไว้ ซึ่งต้องทำเป็นหนังสือจึงจะสมบูรณ์ และจะยกขึ้นต่อสู้บุคคลภายนอกได้แต่เมื่อได้บอกกล่าวการโอนเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้ หรือลูกหนี้ยินยอมเป็นหนังสือในการโอนนั้น ดังนั้นแม้จำเลยที่ 3 ผู้ทรงเช็คพิพาทจะได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความชำระหนี้ให้โจทก์ด้วยเช็คพิพาท และศาลพิพากษาตามยอมในคดีดังกล่าวแล้วก็ตาม เมื่อไม่ปรากฏว่าโจทก์ได้แจ้งการโอนเช็คพิพาทในคดีดังกล่าวไปให้จำเลยที่ 1 ที่ 2 ผู้ส่งจ่ายทราบเป็นหนังสือ หรือจำเลยที่ 1 ที่ 2 ได้ยินยอมเป็นหนังสือในการโอนเช็คพิพาท โจทก์จึงไม่ใช่ผู้ทรงเช็คพิพาทที่จะใช้สิทธิไล่เบี้ย เอาแก่จำเลยที่ 1 ที่ 2 ผู้ส่งจ่ายซึ่งเป็นผู้เขียนข้อความทำนองเปลี่ยนมือไม่ได้ดังกล่าว จำเลยที่ 1 ที่ 2 จึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คพิพาทให้โจทก์

จากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นเป็นกรณีผู้ส่งจ่ายห้ามเปลี่ยนมือ การโอนเช็คต่อไปต้องทำตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 306 เมื่อไม่มีการบอกกล่าวการโอนเป็นหนังสือไปยังจำเลยที่ 1 ที่ 2

³² มาตรา 306 “การโอนหนี้อื่นจะพึงต้องชำระแก่เจ้าหนี้คนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าไม่สมบูรณ์ อนึ่งการโอนหนี้นั้นท่านว่าจะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้ หรือบุคคลภายนอกได้แต่เมื่อได้มีบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ หรือลูกหนี้จะได้ยินยอมด้วยในการโอนนั้น คำบอกกล่าวหรือความยินยอมเช่นว่านี้ท่านว่าต้องทำเป็นหนังสือ”

ซึ่งเป็นลูกหนี้ และลูกหนี้ไม่ได้ให้ความยินยอมในการโอนเป็นหนังสือ การโอนเช็คดังกล่าวจึงไม่สามารถยกเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้ได้ กล่าวคือ โจทก์ไม่อาจเรียกให้จำเลยที่ 1 ที่ 2 รับผิดชอบต่อโจทก์ได้

ผลของการโอนด้วยวิธีการโอนسامัญ ทำให้ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน ตามมาตรา 308 กล่าวคือ หากผู้โอนได้ตัวนั้นมาโดยไม่ชอบด้วยประการใด ๆ แม้ว่าผู้รับโอนจะรับโอนมาโดยสุจริต เมื่อเจ้าของที่แท้จริงมาฟ้องเรียกตัวคืน ผู้รับโอนก็ต้องคืน กรณีไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 905 นอกจากนี้หากผู้รับโอนถือตัวไว้และเรียกให้ผู้จ่ายใช้เงิน ผู้จ่ายจะปฏิเสธการใช้เงินเพราะไม่อาจทราบได้ว่าผู้ส่งจ่ายมีข้อต่อสู้ต่อผู้รับเงินอย่างไร แม้ผู้รับโอนจะรับโอนมาโดยสุจริตก็ไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน ผู้รับโอนไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 916³³

ในกรณีที่ผู้รับเงินได้ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ส่งจ่ายโดยการโอนตัวเงินนั้นต่อไป ด้วยวิธีการสลักหลังและส่งมอบ ผลจะเป็นเช่นไรนั้น ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะจึงมีความเห็น 2 ฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายแรกเห็นว่า มาตรา 917 วรรคหนึ่ง บัญญัติหลักการโอนเงินตัวเงินด้วยการสลักหลังและส่งมอบ เหตุนี้ตัวเงินยอมโอนกันได้เสมอตามวิธีการโอนตามกฎหมายลักษณะตัวเงิน ส่วนความในมาตรา 917 วรรคสอง ให้ผู้ส่งจ่ายมีคำสั่งห้ามเปลี่ยนมือได้เท่านั้น เป็นบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิเฉพาะผู้ส่งจ่ายที่เป็นผู้เขียนคำสั่งเท่านั้น หาได้คุ้มครองสิทธิของผู้รับเงินหรือผู้สลักหลังโอนตัวเงินที่ฝ่าฝืนคำสั่งห้ามนั้นไม่ เพราะความในมาตรา 917 วรรคสองนี้ไม่มีบทบัญญัติให้การฝ่าฝืนนั้นไม่สมบูรณ์หรือเป็นโมฆะ ดังนั้นถ้าผู้รับเงินไปสลักหลังโอนตัวที่มีข้อความห้ามสลักหลัง ผู้รับสลักหลังยอมได้ไปซึ่งบรรดาสหสิทธิอันเกิดแต่ตัวเงินนั้นตามมาตรา 920 แต่สิทธิของผู้ทรงคงจำกัดเพียงไม่ผูกพันผู้ส่งจ่าย เพราะไม่ถือว่าผู้ทรงเป็นคู่สัญญาผู้ส่งจ่าย ส่วนคู่สัญญาตามตัวเงินคนอื่น ๆ เช่น ผู้สลักหลัง ผู้รับอาวัล ยังคงต้องรับผิดชอบตามเนื้อความในตัวนั้นตามหลักกฎหมายตัวเงินแล้วแต่กรณี³⁴ อีกทั้งในคำพิพากษาฎีกาที่ 2742/2525 ศาลฎีกาก็

³³ มาตรา 308 “ถ้าลูกหนี้ได้ให้ความยินยอมดังกล่าวมาในมาตรา 306 โดยมีได้ติดเงื่อนไข ท่านว่าจะยกข้อต่อสู้ที่มีต่อผู้โอนขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนนั้นหาได้ไม่ ...

ถ้าลูกหนี้เป็นแต่ได้รับคำบอกกล่าวการโอน ท่านว่าลูกหนี้มีข้อต่อสู้ผู้โอนก่อนเวลาที่ได้รับการบอกกล่าวฉันใด ก็ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้แก่ผู้รับโอนได้ฉันนั้น ...”

³⁴ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น. 130.

พิพากษาให้จำเลยที่ 2 ผู้รับเงินตามเช็คที่สลักหลังโอนเช็คนั้นให้โจทก์ก็ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามเช็คให้แก่โจทก์³⁵

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2742/2525 จำเลยที่ 1 ส่งจ่ายเช็คให้แก่จำเลยที่ 2 โดยระบุชื่อจำเลยที่ 2 และขีดฆ่าคำว่า 'หรือผู้ถือ' ออกแล้วขีดคร่อมและเขียนข้อความว่า 'PAYEE ONLY' ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกับ 'เปลี่ยนมือไม่ได้' หรือ 'ห้ามเปลี่ยนมือ' เช็كدังกล่าวจึงเป็นเช็คที่จะต้องนำเข้าบัญชีของจำเลยที่ 2 เท่านั้น จะเปลี่ยนมือไม่ได้ ดังนั้น โจทก์จึงมิใช่ผู้รับเงินจะอ้างว่าเป็นผู้ทรงโดยการรับเช็คดังกล่าวจากจำเลยที่ 2 หาได้ไม่

ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น คือ โจทก์ฟ้องว่า โจทก์เป็นผู้ทรงเช็คจำนวนเงิน 20,000 บาท ซึ่งจำเลยที่ 1 ส่งจ่ายให้แก่จำเลยที่ 2 แล้วจำเลยที่ 2 สลักหลังชำระหนี้ให้โจทก์เมื่อโจทก์นำเข้าบัญชีของโจทก์เพื่อเรียกเก็บเงิน ปรากฏว่าธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินจำเลยทั้งสองจึงต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อโจทก์ ขอให้พิพากษาและบังคับให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระเงินแก่โจทก์ ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้สลักหลังเช็คให้โจทก์ ชำระเงินแก่โจทก์ตามฟ้อง ให้ยกฟ้องที่เกี่ยวกับจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ส่งจ่ายเช็คโดยมีคำสั่งห้ามเปลี่ยนมือ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาพิพากษายืน

ฝ่ายหลังเห็นว่า หากตัวนั้นผู้ส่งจ่ายเขียนข้อกำหนดว่าเปลี่ยนมือไม่ได้ และผู้รับเงินฝ่าฝืนคำสั่งโอนตัวนั้นไปโดยวิธีสลักหลังและส่งมอบ ถือว่าเป็นการโอนที่ไม่ชอบ ไม่มีผลเป็นการโอนตัวเงิน สิทธิทั้งหลายตามตัวเงินจึงไม่โอนไปยังผู้รับโอน ผู้รับโอนไม่ใช่ผู้ทรง ไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้ส่งจ่าย ผู้สลักหลัง รับผิดชอบต่อหนี้ความในตัวได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5127/2531 ตัวสัญญาใช้เงินซึ่งผู้ออกตัวได้ลงข้อความในด้านหลังของตัวว่า "เปลี่ยนมือไม่ได้" ดังนั้นตัวสัญญาใช้เงินนั้นย่อมจะโอนกันได้แต่โดยรูปการและด้วยผลของการโอนสามัญ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 917 วรรคสอง ประกอบมาตรา 985 การโอนสามัญคือ การโอนสิทธิเรียกร้องซึ่งต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 306 กล่าวคือ ต้องทำเป็นหนังสือ มิฉะนั้นย่อมไม่สมบูรณ์ และการโอนนั้นจะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกได้แต่เมื่อได้บอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้หรือลูกหนี้จะได้ยินยอมด้วยในการโอนโดยคำบอกกล่าวหรือความยินยอมนั้นต้องทำเป็นหนังสือด้วยการที่ลูกหนี้ที่ 1 ได้ออกตัวสัญญาใช้เงินมีข้อความในด้านหลังว่า "เปลี่ยนมือไม่ได้" ให้กับ ๓. ต่อมา ๓. สลักหลังตัวสัญญาใช้เงินดังกล่าวให้เจ้าหนี้โดยมิได้ทำเป็นหนังสือ แม้ ๓. จะได้ทำหนังสือแจ้ง

³⁵ อัมพร ฤๅ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตัวเงิน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2548), น. 131.

การสลักหลังให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบพร้อมทั้งโอนตัวสัญญาใช้เงินให้เจ้าหนี้ก็ตาม เจ้าหนี้ก็ยังไม่เป็นผู้ทรงตัวสัญญาใช้เงิน จึงไม่มีสิทธิขอรับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ 1 ได้

จากคำพิพากษาฎีกาข้างต้น เป็นกรณีผู้ออกตัวสัญญาใช้เงินได้ลงข้อความใน ด้านหน้าของตัวว่า "เปลี่ยนมือไม่ได้" จึงเป็นกรณีผู้ออกตัวห้ามโอน หากต้องการโอนตัวต่อไปก็ สามารถทำได้ด้วยวิธีการและผลของการโอนสามัญ แต่เมื่อมีการฝ่าฝืนโดยการโอนด้วยวิธีการ สลักหลังและส่งมอบ ผู้รับโอนจึงไม่ใช่ผู้ทรง หลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ลูกหนี้จึงได้มา ทำเป็นหนังสือและบอกกล่าวการโอน การกระทำดังกล่าวไม่สามารถทำให้การโอนกลับสมบูรณ์ ขึ้นมาได้ เจ้าหนี้ผู้รับโอนจึงไม่ใช่ผู้ทรง ไม่สามารถขอรับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่ง ล้มละลายได้

ผู้เขียนเห็นด้วยกับฝ่ายหลัง เนื่องจากเมื่อผู้สั่งจ่ายระบุข้อความห้ามเปลี่ยนมือหรือ ข้อความอื่นใดทำนองเดียวกันไว้ในตัว ย่อมทำให้ตัวเงินฉบับนั้นสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ จึงไม่สามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการของตัวเงิน หากมีการสลักหลังโอนต่อไปก็ไม่มีผลเป็นการโอน สิทธิตามตัวเงินตามความในมาตรา 920 ผู้รับโอนจึงไม่ใช่ผู้ทรง ไม่ใช่เจ้าหนี้ตามตัวจึงไม่มีสิทธิ เรียกร้องให้ผู้สั่งจ่าย ผู้สลักหลัง หรือคู่สัญญาอื่น ๆ รับผิดชอบเนื้อความในตัวได้ แต่อาจเรียกให้ ลูกหนี้ของตนรับผิดชอบหนี้เดิมได้ หากผู้รับโอนนำตัวมายื่นให้ผู้จ่ายใช้เงินและผู้จ่ายได้ใช้เงิน ไปตามตัว ถือว่าเป็นการใช้เงินโดยไม่สุจริต และประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ผู้จ่ายไม่หลุดพ้น ความรับผิดชอบและไม่สามารถหักบัญชีกับผู้สั่งจ่ายได้

อย่างไรก็ตามกรณีผู้สั่งจ่ายห้ามโอนและมีการโอนตัวเงินต่อไปด้วยวิธีการโอนสามัญ อย่างถูกต้องตามความในมาตรา 917 หากพิจารณาในแง่ผู้จ่าย ผู้จ่ายไม่ควรใช้เงินตามตัว เนื่องจากผู้จ่ายย่อมไม่ทราบว่าระหว่างผู้สั่งจ่ายกับผู้รับเงินจะมีข้อต่อสู้กันหรือไม่เพียงใด ในกรณีที่ ธนาคารมีฐานะเป็นผู้จ่าย ธนาคารจะปฏิเสธการใช้เงิน เนื่องจากธนาคารไม่สามารถรู้ได้ว่าผู้ทรงมี สิทธิบกพร่องหรือไม่อย่างไร เมื่อผู้จ่ายปฏิเสธการใช้เงิน ผู้ทรงสามารถเรียกให้ผู้สั่งจ่ายรับผิดชอบ ตัว หรือเรียกให้ผู้โอนรับผิดชอบหนี้เดิมอันเป็นเหตุในการโอนตัวเงินนั้นได้

2.2.2 ผู้สลักหลังห้ามโอน ตามมาตรา 923

2.2.2.1 ผู้มีสิทธิห้ามโอน

ผู้มีสิทธิระบุข้อความห้ามโอน ตามความในมาตรา 923 ได้แก่ ผู้สลักหลังตัวแลกเงิน (มาตรา 923) ผู้สลักหลังตัวสัญญาใช้เงิน (มาตรา 923 ประกอบมาตรา 985) และผู้สลักหลังเช็ค (มาตรา 923 ประกอบมาตรา 989) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 3 และ 4)

2.2.2.2 ข้อความห้ามโอน

ผู้สลักหลังสามารถสลักหลังห้ามโอนโดยใช้ถ้อยคำใดๆ ที่มีความหมายเป็นการห้ามโอน เช่น เปลี่ยนมือไม่ได้, ห้ามเปลี่ยนมือ (not negotiable), ห้ามโอน (not transferable), โอนให้ ก. เท่านั้น เป็นต้น โดยการเขียนข้อความห้ามโอนนั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าต้องทำด้านหน้าหรือด้านหลังของตัวเงิน ดังนั้นจึงอาจเขียนข้อความไว้ด้านใดของตัวเงินก็ได้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 3 และ 4)

2.2.2.3 ชนิดของตัวที่สามารถห้ามโอนได้

เนื่องจากการสลักหลังห้ามโอนนั้นต้องมีการสลักหลัง กรณีที่เป็นตัวเงินชนิดระบุชื่อนั้นสามารถสลักหลังห้ามโอนได้ ส่วนกรณีตัวเงินชนิดผู้ถือนั้นสามารถโอนได้ด้วยการส่งมอบ หากมีการสลักหลังตัวผู้ถือ กฎหมายถือว่าเป็นเพียงประกัน (อาวัล) ผู้สั่งจ่าย (มาตรา 921) จึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปว่าจะสามารถสลักหลังห้ามโอนตัวผู้ถือได้หรือไม่ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 4)

2.2.2.4 ผลของการห้ามโอน

การสลักหลังห้ามโอนไม่ทำให้ตัวเงินสิ้นลักษณะตราสารเปลี่ยนมือ แต่เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดผลของการสลักหลังห้ามโอนไว้เป็นพิเศษเท่านั้น ในกรณีที่มีการโอนตัวเงินต่อไปโดยฝ่าฝืนคำสั่งห้ามโอน ผู้รับสลักหลังในภายหลังจะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้สลักหลังที่มีคำสั่งห้ามโอนไม่ได้ แต่คงมีสิทธิไล่เบี้ยจากผู้สั่งจ่ายและผู้สลักหลังคนอื่นได้ตาม มาตรา 900, 914 หรือเรียกร้อง

เงินตามตัวจากผู้จ่ายที่รับรองตัวแลกเงิน หรือผู้ออกตัวสัญญาใช้เงินได้ตามมาตรา 937,986 และผู้รับอาวัล ตามมาตรา 940³⁶ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 4)

ตัวอย่าง

ก. ออกตัวแลกเงินโดยสั่ง ข. ให้จ่ายเงินให้กับ ค. ต่อมา ค. สลักหลังโอนตัวให้กับ ง. โดยใช้ข้อความว่า “โอนให้ ง. เท่านั้น” หลังจากนั้น ง. ได้โอนตัวต่อไปให้กับ จ. เมื่อถึงกำหนดใช้เงินหาก ข. ไม่ใช้เงินตามตัวแลกเงิน จ. สามารถไต่เบี่ยเอาจาก ก. และ ง. ได้ แต่ไม่อาจไต่เบี่ย ค. ซึ่งเป็นผู้สลักหลังที่ระบุข้อความห้ามโอนไว้ในตัวแลกเงิน

2.2.3 เชื้อขีดคร่อมผู้ทรงเติมข้อความห้ามเปลี่ยนมือ ตามมาตรา 995(3)

เชื้อขีดคร่อม คือ เชื้อที่มีเส้นคู่ขนานขีดขวางไว้ด้านหน้าของเชื้อ มีผลทำให้ธนาคารผู้จ่ายต้องจ่ายเงินผ่านบัญชีของผู้ทรงเชื้อเท่านั้นจะจ่ายเป็นเงินสดไม่ได้ โดยเชื้อขีดคร่อมมี 2 ประเภท คือ เชื้อขีดคร่อมทั่วไป และเชื้อขีดคร่อมเฉพาะ

1. เชื้อขีดคร่อมทั่วไป คือ เชื้อที่มีการขีดเส้นคู่ขนานขวางไว้ด้านหน้าของเชื้อโดยมีคำว่า “และบริษัท” หรือคำย่ออย่างใด ๆ ของข้อความนี้ เช่น “&CO.” เมื่อผู้ทรงนำเชื้อไปยื่นให้ธนาคารใช้เงิน ธนาคารต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงผ่านบัญชีธนาคารใดธนาคารหนึ่งเท่านั้น (มาตรา 994 วรรคหนึ่ง)

2. เชื้อขีดคร่อมเฉพาะ คือ เชื้อที่มีการขีดเส้นคู่ขนานขวางไว้ด้านหน้าของเชื้อโดยมีชื่อของธนาคารหนึ่งธนาคารใดโดยเฉพาะระหว่างเส้นคู่ขนานนั้น) เมื่อผู้ทรงนำเชื้อไปยื่นให้ธนาคารใช้เงิน ธนาคารต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงผ่านบัญชีธนาคารที่ปรากฏในเส้นคู่ขนานนั้นเท่านั้น (มาตรา 994 วรรคสอง)

เชื้อขีดคร่อมทั่วไปและเชื้อขีดคร่อมเฉพาะอาจมีการระบุข้อความห้ามเปลี่ยนมือได้ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 995(3)

“เชื้อขีดคร่อมทั่วไปก็ดี ขีดคร่อมเฉพาะก็ดี ผู้ทรงจะเติมคำว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” ก็ได้”

ส่วนผลของการห้ามเปลี่ยนมือเชื้อขีดคร่อมนั้น มาตรา 999 บัญญัติว่า

“บุคคลใดได้เชื้อขีดคร่อมของเขามาซึ่งมีคำว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” ท่านว่าบุคคลนั้นไม่มีสิทธิในเชื่อนั้นยิ่งไปกว่า และไม่สามารถให้สิทธิในเชื่อนั้นต่อไปได้ดีกว่าสิทธิของบุคคลอันตนได้เชื้อของเขา”

³⁶ เพิ่งอ้าง, น.145.

2.2.3.1 ผู้มีสิทธิห้ามโอน

มาตรา 995(3) กำหนดให้ผู้ทรงสามารถเดิมข้อความห้ามเปลี่ยนมือลงในเช็คชดโครมทั่วไป หรือเช็คชดโครมเฉพาะได้ ซึ่งผู้ทรงตามความในมาตรา 995(3) คือบุคคลใดนั้นมี ความเห็น 2 ฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายแรกเห็นว่าผู้ทรงตามมาตรา 995(3) หมายถึง บุคคลที่เป็นผู้ทรงในขณะที่เดิมข้อความและในขณะนั้นต้องไม่มีเจตนาในการโอนเช็คต่อไป แต่ในภายหลังอาจมีการโอนต่อไปก็ได้³⁷ โดยผู้ทรงนั้นอาจเป็นผู้รับเงินหรือผู้รับสลักหลังก็ได้³⁸

ฝ่ายหลังเห็นว่าผู้ทรงตามมาตรา 995(3) หมายถึง ผู้รับเงินเท่านั้น และเมื่อผู้รับเงินได้รับเช็คมาและเดิมข้อความห้ามเปลี่ยนมือลงในเช็คชดโครมทั่วไป หรือเช็คชดโครมเฉพาะ และเมื่อเดิมคำดังกล่าวแล้วก็ไม่อาจสลักหลังต่อไปได้อีก³⁹

ผู้เขียนเห็นด้วยกับฝ่ายแรก เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ผู้ทรงมีสิทธิเดิมข้อความห้ามเปลี่ยนมือ ดังนั้นต้องพิจารณาเพียงว่าเขาเป็นผู้ทรงหรือไม่เท่านั้น หากจะจำกัดให้ผู้ทรงซึ่งเป็นผู้รับเงินเท่านั้นเป็นผู้เขียนห้ามเปลี่ยนมือก็ควรจะได้มีการบัญญัติไว้โดยเฉพาะ

2.2.3.2 ข้อความห้ามโอน

การใช้ข้อความห้ามเปลี่ยนมือนั้นกฎหมายบัญญัติไว้ต่างจากกรณีผู้สั่งจ่ายห้ามเปลี่ยนมือ กล่าวคือ กรณีผู้สั่งจ่ายห้ามเปลี่ยนมือนั้นกฎหมายกำหนดให้ใช้ข้อความว่า “เปลี่ยนมือไม่ได้” หรือคำอื่นอันได้ความเป็นทำนองเช่นเดียวกันนั้น แต่กรณีมาตรา 995(3) กฎหมายกำหนดให้ใช้ข้อความว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” โดยไม่มีข้อความว่า “หรือคำอื่นอันได้ความเป็นทำนองเช่นเดียวกัน” จึงเกิดปัญหาว่าจะสามารถใช้คำอื่นนอกเหนือจากคำว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” ได้หรือไม่ในเรื่องนี้มีความเห็นเป็น 2 ฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายแรกเห็นว่าเช็คชดโครมทั่วไป หรือเช็คชดโครมเฉพาะผู้ทรงสามารถเดิมข้อความ “ห้ามเปลี่ยนมือ” หรือคำอื่นที่มีความหมายทำนองเดียวกัน เช่น ห้ามเปลี่ยนมือ, ห้ามโอน, ห้าม

³⁷ เสาวนีย์ อัครโรจน์, *อั่งแล้ว เริงอรรถที่ 15*, น. 391.

³⁸ จิตติ ดิงศภิกย์, *อั่งแล้ว เริงอรรถที่ 7*, น. 140.

³⁹ สหชน รัตนไพจิตร, *หลักกฎหมายตัวเงิน*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร:

โอนต่อ, จ่ายเข้าบัญชีผู้รับเงินเท่านั้น, เฉพาะผู้รับเงินเท่านั้น, A/C Payee Only, Payee Only, Not Negotiable, Not Transferable เป็นต้น โดยอาจเขียนในเส้นคู่ขนานหรือนอกเส้นคู่ขนานก็ได้⁴⁰

ฝ่ายหลังเห็นว่าจะใช้ข้อความอื่นไม่ได้ เนื่องจากมาตรา 995(3) บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ต้องใช้คำว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าถ้าประสงค์ที่จะให้ใช้คำอื่นได้ ก็คงบัญญัติไว้เช่นเดียวกันกับมาตรา 917 วรรคสอง ดังนั้นหากมีการเขียนข้อความอื่นที่มีความหมายทำนองเดียวกับห้ามเปลี่ยนมือลงไปในเช็ค โดยไม่ใช่ข้อความว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” แล้ว การเขียนดังกล่าวย่อมไม่เกิดผล⁴¹

ผู้เขียนเห็นด้วยกับฝ่ายหลัง เนื่องจากหากพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องการห้ามโอนทั้งในกรณี มาตรา 917 ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ใช้ข้อความ “เปลี่ยนมือไม่ได้” หรือคำอื่นอันได้ความเป็นทำนองเดียวกัน...” ส่วนมาตรา 923 กฎหมายไม่ได้ระบุว่าต้องใช้ถ้อยคำใด จึงอาจใช้ถ้อยคำใด ๆ ที่แสดงถึงการห้ามโอนก็ได้ แต่ในมาตรา 995(3) กฎหมายบัญญัติคำไว้โดยเฉพาะคือ “ห้ามเปลี่ยนมือ” ดังนั้นจึงจะใช้ข้อความอื่นไม่ได้ หากเขียนข้อความอื่นลงไปข้อความนั้นไม่มีผลอย่างไรต่อตัวเงิน ทั้งนี้ตามความในมาตรา 899 และหากกฎหมายประสงค์ให้ใช้ถ้อยคำอื่นได้ก็ควรจะบัญญัติไว้ทำนองเดียวกับมาตรา 917

อย่างไรก็ตามในประเด็นดังกล่าวนี้ ศาลฎีกาได้ตัดสินไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 2742/2525 ว่าแม้ตามตัวบทจะมีได้กำหนดให้เติมข้อความอื่นซึ่งมีความหมายในทำนองเดียวกับ “ห้ามเปลี่ยนมือ” ไว้ก็ตาม แต่อาจใช้คำอื่นซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันได้ เช่น ข้อความว่า “Payee Only” ก็หมายถึง “ห้ามเปลี่ยนมือ” นั่นเอง⁴² นอกจากนี้ ในคำพิพากษาฎีกาที่ 2503/2528 ได้อธิบายว่า คำว่า ‘เอซีเปย์ออลลี’ มีความหมายทำนองเดียวกับ ‘เปลี่ยนมือไม่ได้’ หรือ ‘ห้ามเปลี่ยนมือ’ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 995

2.2.3.3 ชนิดของเช็คที่สามารถห้ามโอนได้

เช็คขีดคร่อมผู้ทรงเติมข้อความห้ามเปลี่ยนมือ ตามมาตรา 995(3) สามารถนำมาใช้บังคับได้ทั้งกรณีเช็คชนิดผู้ถือ และเช็คชนิดระบุชื่อ

⁴⁰ เฟิงอ๋าง, น.303.

⁴¹ จิตติ ดิงศรัทีย, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 7, น. 250.

⁴² สหธน รัตนไพจิตร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 37, น. 309.

2.2.3.4 ผลของการห้ามโอน

เช็คขีดคร่อมที่ผู้ทรงห้ามเปลี่ยนมือ ยังสามารถโอนต่อไปได้ เพียงแต่ผู้รับโอนเช็คต่อไปนั้นไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอนตามความในมาตรา 999 กล่าวคือ ผู้รับโอนแม้จะรับโอนเช็คขีดคร่อมที่ผู้ทรงห้ามเปลี่ยนมือมาโดยสุจริต หากผู้โอนไม่มีสิทธิในเช็คหรือมีสิทธิบกพร่อง ผู้รับโอนเช็คก็ไม่มีสิทธิหรือมีสิทธิบกพร่องเช่นเดียวกับผู้โอน

ดังนั้นจะเห็นว่าเช็คขีดคร่อมที่ผู้ทรงได้เขียนห้ามเปลี่ยนมือนั้น ย่อมเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้ทรงเอง เช่น กรณีเช็คสูญหาย แม้ว่าเช็คนั้นจะเป็นเช็คผู้ถือ บุคคลที่ได้รับเช็คไว้ในครอบครองโดยสุจริตไม่อาจอ้างสิทธิในเช็คนั้นได้ เพราะผลของมาตรา 999 ซึ่งทำให้ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน ผู้รับโอนไม่ได้รับความคุ้มครองตามความในมาตรา 905 วรรคสาม และมาตรา 916 แต่หากไม่มีการขีดคร่อมและห้ามเปลี่ยนมือไว้ ผู้ที่ได้รับเช็คนั้นโดยสุจริตจากผู้ไม่มีสิทธิในเช็ค ย่อมได้รับความคุ้มครอง กล่าวคือ ผู้ได้รับเช็คไว้โดยสุจริตมีสิทธิดีกว่าผู้โอน โดยผู้ทรงไม่จำเป็นต้องสละเช็คนั้น

ตัวอย่าง

ก. เป็นผู้ทรงเช็คผู้ถือโดยได้เขียนห้ามเปลี่ยนมือไว้ ต่อมา ก. ทำเช็คสูญหาย ข. เก็บได้จึงโอนต่อไปให้ ค. เพื่อชำระหนี้ ค. รับโอนมาโดยสุจริต กล่าวคือ ไม่รู้ว่า ข. ไม่มีสิทธิในเช็คนั้น หากธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ค. ย่อมไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้สั่งจ่าย และ ก. รับผิดชอบตามเนื้อความในเช็คได้ และหาก ก. มาเรียกเช็คคืนจาก ค. ค. ก็ต้องคืนเช็คให้ ก. ค. จะอ้างว่าตนได้รับเช็คไว้โดยสุจริตจึงมีสิทธิในเช็คนั้นดีกว่าผู้โอนไม่ได้ เนื่องจากมาตรา 999 เป็นบทบัญญัติพิเศษในเรื่องเช็คขีดคร่อมห้ามเปลี่ยนมือ ซึ่งเป็นการยกเว้นหลักการในมาตรา 905 วรรคสองและสาม และมาตรา 916

กฎหมายอนุญาตให้ผู้ทรงเขียนข้อความห้ามเปลี่ยนมือในเช็คขีดคร่อมได้ อย่างไรก็ตามในทางการค้าของธนาคารนั้น กรณีเช็คขีดคร่อมมีข้อความห้ามเปลี่ยนมือปรากฏอยู่ในด้านหน้าของตัวเงินไม่ว่าจะเขียนในเส้นคู่ขนานหรือไม่ ธนาคารจะจ่ายเงินให้กับผู้รับเงินเท่านั้น

ตัวอย่าง

ธนาคารกรุงไทย 026-สาขาท่าเตียน วันที่ 15 กันยายน 2552
 KRUNG THAI BANK PUBLIC COMPANY LIMITED Date
 1354 อ.มหาสาร แขวงพระราชวัง เขตพระนคร กทม. CH.B 0200668

จ่าย นางสาวอุมาภรณ์ ศรีสุทธิ Pay
 จำนวนเงิน (บาท) (ห้าพันบาทถ้วน) The sum of (Bath) B = 5,000.00

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เงินอุดหนุน) (ยกเว้นอากร) กิ่งกา นิมิตต์

เช็คเลขที่ Cheque No. สาขาเลขที่ Branch No. บัญชีเลขที่ Account No. จำนวนเงิน Amount

⑈0 200668⑈ 06⑈026⑈ 0266030572⑈

ตามตัวอย่าง ผู้รับเงินได้มีการโอนเช็คต่อไป และผู้รับโอนซึ่งมีฐานะเป็นผู้ทรงได้ขีดคร่อมและเขียนข้อความ "A/C payee Only" ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ทรงเขียนข้อความห้ามเปลี่ยนมือในเช็คขีดคร่อมตามมาตรา 995(3) และได้นำเช็คไปยื่นให้ธนาคารใช้เงิน ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค โดยให้ติดต่อผู้สั่งจ่าย เพราะธนาคารไม่อาจทราบได้ว่าผู้สั่งจ่ายหรือผู้ทรงเป็นผู้เขียนข้อความนั้น

ตารางเปรียบเทียบการห้ามโอนตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประเด็น	มาตรา 917	มาตรา 923	มาตรา 995(3)
1. ผู้มีสิทธิห้ามโอน	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ส่งจ่ายตัวแลกเงิน - ผู้ออกตัวสัญญาใช้เงิน - ผู้ส่งจ่ายเช็ค 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สลักหลังตัวเงินทั้งสามประเภท (ตัวแลกเงิน, ตัวสัญญาใช้เงินและเช็ค) 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ทรงเช็ค (หากเช็คนั้นยังไม่มี การขีดคร่อม ผู้ทรงต้องขีดคร่อมด้วย)
2. ข้อความห้ามโอน	<ul style="list-style-type: none"> - “เปลี่ยนมือไม่ได้” หรือคำอื่นอันได้ความทำนองเดียวกันไว้ด้านหน้าของตัวเงิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อความใด ๆ ที่แสดงเจตนาในการห้ามโอนตัวนั้นต่อไปโดยข้อความนั้นเองเป็นส่วนประกอบของการสลักหลัง 	<ul style="list-style-type: none"> - “ห้ามเปลี่ยนมือ” - อาจใช้คำอื่นซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2742/2525)
3. ชนิดของตัวเงินที่ห้ามโอนได้	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวเงินชนิดระบุชื่อ - ตัวเงินชนิดผู้ถือ (โดยนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2055/2536 ซึ่งกรณีตัวระบุชื่อผู้รับเงินโดยไม่ขีดฆ่าคำว่าผู้ถือ) 	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวเงินชนิดระบุชื่อ 	<ul style="list-style-type: none"> - เช็คชนิดระบุชื่อ - เช็คชนิดผู้ถือ
4. ผลของการห้ามโอน	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่สามารถโอนต่อไปได้ด้วยวิธีการโอนตัวเงิน - โอนได้ด้วยวิธีการและผลของการโอนสามัญ 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถสลักหลังโอนตัวเงินต่อไปได้ - ผู้สลักหลังที่เขียนข้อความห้ามโอนไม่ต้องรับผิดชอบผู้รับสลักหลังในภายหลัง 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถโอนเช็คต่อไปได้ - ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน (มาตรา 999)